دلاوەر قەرەداغی:
دەقی شیعری بریتییە لە ژەنینی وشە لە دێڕی مۆسیقاییدا

دیداری: عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

ئەگەر لە نزیکەوە "دلاوەر قەرەداغی" نەناسی و لە نیوەڕۆیەکی پایزییدا بە بەردەمتدا تێپەڕێت وا هەستدەکەیت ناز بەسەر خوێنەرەوە دەکات، وا هەستدەکەیت چونکە پێیدەڵێن قەڵەمێکی جوانی لەخۆی بوغرا بووە، بەڵام هیچ یەک لەوانە نییە، بەڵکو ئەو لە ژیانی رۆژانەدا تەسەوری ئەوە ناکات جوان بنووسێت و رستەی جوان بڵێ، بۆیە شەرم لە دەوروبەر و خوێنەران دەکات. شاعیرێکی سادەو هێمن و خاکەرایە، بەردەوام قەلەقی نووسین دەیهێنێ و دەیبا، بە تایبەتی بەرکەوتنی لەگەڵ ئەوروپا وای لێکردووە لەبەرامبەر نووسین و خوێندنەوە حەساستر بێت. هەمیشە شیعر وەک فریادرەس تەماشا دەکات، هەمیشە لە نائومێدییەوە هێزی نووسین بەدەست دەهێنێ.

بەر لە قەسیدەی "پەیکەرێک لەباران" کە ساڵی "1991" نووسیویەتی، شیعرێکی بەناونیشانی "سەفەری مەرگ" لەدوای راپەرینەوە لە کۆڕێکی شیعر خوێندنەوە لەگەڵ چەند شاعیرێکی دیکە خوێندۆتەوە، وەک دەزانین بەشێکی زۆری شیعری دوای راپەرین لە بازنەی دروشم و کەف و کوڵی شۆڕشگێڕانە و دوکەڵ و باروت دەخولایەوە، کەچی "دلاوەر قەرەداغی" بەو هەموو شەرمنییەوە لەو کۆڕەدا بە شیعرێک کە تەواو نائومێدی لێدەتکێ بەشداری دەکات، راستە کەس گوێی بۆ ناگرێت بەڵام کۆڵنادات و تا دوا دێر شیعرەکەی خۆی دەخوێنێتەوە.

لەدوای کەف و کوڵی راپەڕین ئیتر ئەو نائومێدییە لە شیعری کوردیدا بەرجەستەتر دەبێت، بەڕاستی ئەگەر نەوەی دوای راپەڕین نائومێد نەبایە چۆن دەیتوانی بنووسێت، جیاواز بێت و دەریچەیەک بۆ تەعبیرکردن لەخۆ بکاتەوە؟ فیکری ئومێدبەخش خاڵییە لەمانای جوانی.. ئەوە نائومێدییە وامان لێدەکات هەوڵی بەرجەستەکردنی جوانی بدەین و تەسلیم بە مژدەو تەقلیدییەت و ئێستای باو نەبین.
دلاوەر قەرەداغی ناتوانێ بێ مۆسیقا بنووسێت، لەگەڵ ئەوەشدا بەردەوام گێڕانەوەکان دەیبەن، ناتوانێ سەرسامی خۆی بەرامبەر کارە شانۆییەکانی "چیخۆف" "برێخت" "بیکێت" بشارێتەوە، وەک چۆن ناتوانێ بەرانبەر ئەو هەموو بێ نرخکردنەی ناوەندی رۆشنبیریی کوردی بێدەنگ بێت.. ئەو کاتێک لە کوردستان بوو کەسێک بوو وەک نووسین، وەک هەڵسوکەوتی رۆژانە بێزاری و نامۆییەکی تۆخی لێدەتکا، بۆیە راستەوخۆ لێم پرسی:

پ/ تۆ وەك کەسێکی هەستیار چۆن سەیری نامۆیی دەکەیت، ئایا دوورکەوتنەوەت لە شاری سلێمانی وەك یەکەم لانە، تا چەند ئەو نامۆییەی تۆی قووڵتر کردۆتەوە؟

_ هەر شارە و لە ڕێگایەکەوە دەچێتەوە سەر شارێکی دی، هەر شارێک و لە شتێکدا لە شارێکی تر دەچێت، لە هەر شارێکدا شەقامێک، دوکانێک، کوچەیەک. بەر پەنجەرەیەک، بۆنێک و رەنگێک هەیە کە یادەوەرییەکی دێرینمان تێدا دەوروژێنێت کە لە شارێکی تردا ئەزموونمان کردووە، لە هەر شارێکدا خانوویەک هەیە بە ژوورێکی چەپەک و گڵۆپێکی کزەوە کە شەوانێکی

درەنگ کتێبێکمان (کتێبێک کە دەشێ لە ڕەفەی هەموو کتێبخانە و لە کتێبخانەی هەموو شارەکاندا هەبێت) تێدا خوێندۆتەوە. هەموو شارەکان لە جیاوازییاندا لە شتێکدا لەیەک دەچن و لە شتێکدا دێنەوە سەر یەکدی. لە سەردەمانێکی زووی گەنجییدا کە لە سلێمانی دەچوومە دەرێ و بە لای گوندێک، شارۆچکەیەک، شارێکی تردا ڕەت دەبووم، شتێک لەو جێگایەدا سەرنجی ڕادەکێشام و هەستم دەکرد ئەوێ شاری ڕاستەقینەی منە و حەزم دەکرد ئەو جێگایەم بکردبا بە شاری خۆم. نازانم بۆ شارەکانی تر و بۆ خەڵکانی تر چۆنە، بەڵام بەشبەحاڵی خۆم، پێموایە شارانێک هەن لێناگەڕێن ئالوودەیان بیت و بیریان بکەیت و خۆیان بکەن بە شار و زێدی هەمیشەییت. دەبێ بڵێم من ئەزموونێکی ئاوهام لەگەڵ ئەو شارەدا هەیە کە لە ناسنامەکەم نووسراوە خەڵکی ئەوێ و لەدایکبووی ئەوێم. سلێمانی بۆ من شارێک بووە کە هەمیشە مەودایەک لە نێوانماندا بووە، هەرگیز خۆمان بۆ یەکدی نەکردۆتەوە، شتێکی ئەوتۆمان بەشی یەکتری نەداوە، لە ڕاستیدا ئەوەی من لە سلێمانیدا بە دوای دۆزینەوەیدا دەگەڕێم، لە شار و لە جێگای تردا دەیدۆزمەوە. ڕاشکاوانە بڵێم کە سلێمانییم جێهێشت، لە شاری تردا زانیم کە لەو شارەدا چەند نامۆ و تەنیا بووم. من هەمیشە لە سلێمانیدا بیری خۆم دەکەم لە شارێکی دوور. ڕەنگە ئەمەش بە دیوێکیدا لەبەرئەوە بێت کە شارەکان درێژکراوەی یەکترین و بە جۆرێک لە جۆرەکان دەڕژێنەوە ناو یەکدی.

پ/ دەتەوێت بڵێیت سلێمانی شارێکی داخراوە، شاری داخراویش بە کولتوورێکی داخراوەوە بەندە، ئایا پێوەندی کولتوور و کرانەوە چەند لە داهێنان و سەرچاوە نزیکمان دەکاتەوە؟

_ قسەم لەسەر کراوەیی یان داخراویی سلێمانی یان شارێکی دیاریکراو نییە، من بە گشتی لەبارەی ڕۆیشتن لە شارەکان دەدوێم و سلێمانی وەک نموونەیەک باس دەکەم ... پێموایە داخراویی شار (ڕاستە هۆیەکە) بەڵام هۆیەکی سەرەکیی نییە بۆ ئەوەی مرۆڤ لێی هەڵبێت. وەک گوتم ساتەوەختێکە کە بانگێک لە شوێنێکی تری دونیاوە لە ناوەوەتڕا دەبییەیت و ئیدی بڕیار دەدەیت و دەڕۆیت. خۆ دەشکرێت تۆ لە شارێکدا بیت و هاوکات لە شارێکی تریش بژیت، هەر شارێک (بە شارە زۆر پێشکەوتووەکانیشەوە) شتێک لە داخرانیان لە خۆیاندا هەڵگرتووە. هیچ شارێک نییە هەموو دەرگاکانی والا بن و شتێک لە گێڕانەوە لە مرۆڤدا نەکوژن. جیاوازییەکە لە گەورەیی و بچووکیی شارەکاندا، لە قەرەباڵخیی و چۆڵییاندا، لە ژمارەی ئاپارتمانی هەوربڕ و ئوتێلی پێنج ئەستێرە و مەلەوانگە و فرۆکەخانە و شاری یاری و ڕیستۆرانتی گەورەیاندا نییە، بەڵکو لە جیاوازیی ڕوخسار و مۆزایکی ئەو زمانانەدایە کە تیایاندا خەڵکی پێیان دەپەیڤن، لەو ڕۆح و کولتوورەدایە کە تا چەند ڕوخسار و زمانی جیاوازی ئەویتری قەبووڵە و ئامادەیە لەگەڵیدا بژی و هەڵبکات.

پ/ بەڵام کولتووری داخراو نەك هەر حیکایەتەکان لە مرۆڤدا دەکوژێ، بەڵکو بەقەد ئەوەی بڕوای بە مەرگدۆستییە، ئەوەندە پەیوەندی خۆی بە مرۆڤدۆستییەوە دەپچڕێنێت.

ـ ئەوە زۆر ڕاستە، بەڵام من نەمویستووە جێهێشتنی شار و شوێنگۆڕکێ ڕاستەوخۆ ببەستمەوە بە دواکەوتوویی شار و داخراوی کولتوور و ناچاربوون بۆ هەڵاتن لێیان و تەنانەت خولیای سەفەریشەوە... بەڵکو زیاتر لە ئەزموون و بینینی خۆم دەدوێم بۆ ئەو خولیایەی کە هانمان دەدات لە شارێک یان لە جێگایەکی تایبەتی هەڵبێین بە جیاوازی ئەوەی کە ئاخۆ کۆلتووری ئەو شار یان جێگایە داخراوە یان کراوە، لەو دەنگە ناوەکییە دەدوێم کە دوای جێگیربوونمان لە شوێنێکی تایبەتیدا، سەرلەنوێ خەیاڵی جێهێشتنیمان دەخاتەوە سەر. لەڕاستیدا جێهێشتن و دەرچوون لە زێد و بڕیاری جێهێشتنیماڵەباوان، ڕەگێکی قووڵتری لە ئایینەکان و میتۆلۆگیا و خەیاڵی گەڕیدە دێرینەکاندا بۆ دۆزینەوەی خۆیان لە جێگا و شوێنی تردا هەیە .... بەسەرهاتی کوڕە لاسارەکە یان کوڕە زایەکە لە تەوراتدا و هەڵگەڕانەوەی لە زێد و ماڵەباوان و بەر نەفرەت کەوتن و بینینی ئەزموونە تاڵەکانی سەفەر و قەبووڵ کردنی ژیانێکی ناخۆش و ناهەموار تا ڕادەی بوون بە شوانی بەراز، نموونەیەکە کە دەکرێت لەمبارەیەوە ئاماژەی پێ بدرێت. لەڕاستیدا پێموایە جێهێشتنی زێد بەم مانایە هێندەی کەسی شوێن جێهێڵەر هەوڵدەدا بەدوای خۆیدا بگەڕێ و لە ئاوێنەی جێگا و شوێنی تردا خۆی ببینێت، هێندە مەبەست لە بێزار بوون لە جێگایەکی تایبەتی و خواستی بینینی جێگای تر و جانتا هەڵگرتن و خۆسپاردن بە ڕێگا نادیارەکانی سەفەر نییە.

پ: هەست ناکەیت ئێستا وەك تاراوگەنشینێك سلێمانی شوێنی ئەو منداڵەی ناوەوەی تۆی گرتبێتەوە، کە بەر لە دەرچوونت لە

پرۆسەی شیعر نووسیندا دەستی بۆ فەزای وشەکان دەبرد، دەمەوێت بپرسم جگە لەو هەستە (واتە هەستی غەریبی) منداڵی خۆت چۆن دەخەیتە رستەیەکی خەبەرییەوە؟

_ نا، هەست ناکەم بەو جۆرە بێت.... شارەکان ژیانی خۆیان دەژین و منداڵیی ئێمەیش ژیانی خۆی. ئێمە بە شارەکاندا تێدەپەڕین و گەر بمانەوێت لە هەندێکیان لا دەدەین و گەر نەمانەوێ ڕەنگە ئیتر نەشیانبینینەوە. لە بنەڕەتدا شاعیران لەبەرئەوە لە شارەکان هەڵدێن تا شتێک لە منداڵیی خۆیان قووتارکەن. شار وەک شوێن بۆ ئەوە دروست نەبووە کە ئێمە تا هەتاهەتایە تیایاندا بژین و هەڵبکەین، شار کتێبێک نییە کە دوو جار بیخوێنینەوە و ڕێگایەک نییە کە دوو جار پیاسەی پێدا بکەین و دوکانداریکی گرانجان نییە کە دوو جار شتی لێ بکڕین... هەمیشە ساتێک هەیە کە مرۆڤ دڵی لە جێگایەک هەڵدەکەنێ، ئەوە لەحزەیەکە و ئیدی بڕیارێکی نهێنیی لە ناوەوەترا دەدرێت... بەڵام جێگایەک هەیە کە هەمیشە ئێمە لە دوای خۆمانەوە لە شارەکاندا جێی دێڵین، ڕووبەرێکی ونبوو هەیە کە لە گەڕانەوە کاتییەکانماندا لە دووی دۆزینەوە و کەشف کردنین، بەڵام ئەمەشیان هەر ڕووبەرێک نییە کە لە خودی شاردا بەدوایدا بگەڕێین، بەڵکو شتێکە لە دەرەوەی شار و لە دەرەوەی قەرەباڵخیی و گەمە و لە دەرەوەی یادەوەرییەکانیدا .... ڕووبەرێک کە کاتی خۆی بیرمان چووە یان نەمانتوانیوە لەگەڵ خۆمانی ببەین. لەگەڵ هەموو گەڕانەوەیەکیشدا ئەو ڕووبەرە تا بێت بچووکتر و بەرتەسکتر دەبێتەوە، دەشێت شیعری من لە هەندێک لەحزەیدا گەڕان بێت بەدوای ئەو ڕووبەرەدا بۆ سەرلەنوێ ڕۆنانەوەی زێد، بەڵام مەرج نییە ئەو زێدە سلێمانی و

جێگایەک لە سلێمانیدا بێت، بەڵکو دەکرێت سلێمانییەک بێت لە وەهمدا. لێت ناشارمەوە کە ڕۆمانەکەی عەتا محەممەد (گێلاسی خوێن)م خوێندەوە، لەیەک کاتدا جوانیی ئەو ڕۆمانە ترساندمی و هاوکاتیش غەمێکی قووڵ باڵی بەسەردا کێشام بەوەی کە دەشێ ئێمە هەمووومان کوڕان و کیژانی ئەو شارە وەهمییە بین کە شارسازی ناو ڕۆمانەکە بەر لەکوشتنی، لەسەر سلێمانییە ئۆرگیناڵەکە تا داگیرنەکرێت، خەریکی کۆپی کردنەوەی دەبێت. سەبارەت بە بەشی دووەمی پرسیارەکەشتان، دەبێ بڵێم کێشەی من ئەوەیە کە نەمتوانیوە منداڵییم بخەمە هیچ ڕستەیەکی خەبەرییەوە، دەشێ ئەوەش هۆکارێکی گرنگ بێت کە پەنام بۆ شیعر بردووە تا لەوێدا جێگایەکی بدەمێ.

پ/ دەپرسم ئایا ئەو (نا)یەی لە وەڵامی ئەو پرسیارە بەرزبۆتەوە پەیوەندی بەو دیوارەوە هەیە کە لەنێوان تۆ و سلێمانیدا هەیە، یان حیکایەتی خۆی هەیە، ئەگەر حیکایەتی خۆی هەبێت ئەو حیکایەتە چەند پەیوەندی بە ناوەندی رۆشنبیرییەوە دەکات؟

_ سلێمانی لەگەڵ هەموو ئەو تێبینییانەدا کە وەک شار بەرامبەری هەمە و سەرەڕای ئەو ساتەوەختانەی کە هەستدەکەیت وەک شار قەبوڵی نیت و لە خۆیت دەکاتە دەرەوە، بەڵام بە دیوێکدا شاری منداڵیی و یادەوەرییە دوورەکانمانە، شاری ئێوارانی گەڕانەوە بۆ ماڵ و شاری کۆڵانەکانی منداڵیی و جاددەکانی پیاسە و نووستنی سەربانەکانی هاوینمانە. شاری خوێندنەوەی یەکەمین کتێب و نووسینی یەکەمین شیعر و بینینی یەکەمین شانۆگەری و یەکەمین دڵەخورپە و کڕینی یەکەمین جانتای سەفەر و یەکەمین دڵشکان و شاری یەکەمین

خواحافیزییەکانمانە. ڕەنگە باشترین قسەکردنم لەسەر ئەو شارە تا ئێستا ئەوە بێت کە تێهەڵکێشی قەسیدەی (قسەیەک بە بۆیەی پاستیل) بووە: ***ئەی شارێك/ کە لە هەموو شارەکانی دونیا زیاتر شاعیرت هەن/ جەللادت هەن/ قوربانییت هەن/ خودات هەن!/ ئەی شارێك کە لە هەموو شارەکانی دونیا زیاتر/ ڕەنگت هەن ... دوودڵیت هەن، ئاسمانت هەن، شورات هەن/ کە لە هەموو شارەکانی دونیا زیاتر/ خەیاڵت هەن.. تووڕەییت هەن، نزات هەن!/ کە لە هەموو شارەکانی دونیا زیاتر/ شەوانە نامەی دڵداریت تێدا دەنووسرێن و/ دەدڕێنرێن و ناگەن!/ لەم دونیایەدا شارێك نییە بوێریٚ بڵێ: من بەقەد تۆ/ پیاوی گەشبین و پیاوی ڕەشبینم هەن/ بوێریٚ بڵێ: من بە قەد تۆ/ پیاوی دڵڕەق و پیاوی وەك پەپوولە بێ وەییم هەن!/ دەگمەنە، دەگمەنە لە دونیادا/ لە دونیادا دەگمەنە شارێکی تر هەبێ/ کە وەك تۆ لەگەڵ منداڵەکانیدا پیر بێت/ کە وەك تۆ/ دوور لە منداڵەکانی بمرێت!***

پ/ تۆ بەهۆی بانگهێشتنت لە ڤێستیڤاڵێك بۆ شانۆ لە ئیتاڵیاوە کوردستانت بەجێهێشت، ئایا نەگەڕانەوەت پرۆژەیەك بوو پێشتر داڕێژراو بوو، یان چەند هۆکارێك بیرکردنەوەی نەگەڕانەوەی لا سەقامگیر کردیت؟

_ کاتی خۆی لەمبارەیەوە بابەتێکم هاوپێچ لەگەڵ چەند بەڵگەنامەیەکدا لە هەفتەنامەی هاوڵاتی دا بڵاوکردەوە و حەز ناکەم لە دیدارێکی ئاوهادا بگەڕێمەوە سەری، کاتی خۆیشی ئەو بابەتەم بڵاونەدەکردەوە و بە ئیشی خۆمم نەدەزانی گەر لەو دوورەوە هەندێ قسەی ناڕاستم لەبارەی سەفەرەکەمانەوە بەرگوێ نەکەوتبا. بەڵگەنامەکان نووسراوی ڕەسمی وەزارەتی

ڕۆشنبیری بوون بەوەی کە دوای سێ چوار هەفتە لە سەفەرەکە، بەبێ هیچ ئاگادارکردنەوەیەک لەو وەزارەتە فەسڵ کرابووم، بە مەرجێک ئێمە بە ئاگاداری خۆیان ڕۆیشتبووین و مۆڵەتی بێ مووچەمان لە کارەکەمان وەرگرتبوو. کە بابەتەکەم بڵاوکردەوە حەزم دەکرد کەسێک یان کەسانێک کە لە پشت ئەو بڕیارە سەیرەوە بوون بێنە وەڵام و ڕوونکردنەوەیەک بدەن، بەڵام بێدەنگییان لێ کرد و منیش لەوەندە زیاتر کاتی خۆمم پێوە نەکوشت. لە ڕاستیدا بەر لە سەفەرەکەمان خەیاڵ و مەیلێکم بۆ نەگەڕانەوە هەبوو بەڵام چ بڕیارێکم لەو بارەیەوە نەدابوو ... دەشێ بیستنی هەواڵی فەسڵ بوونم لە کارەکەم تا ڕادەیەک هاندەر بووبێ کە بڕیاری مانەوە و نەگەڕانەوە بدەم.

پ/ یەکەم دەرچوونت لە ماڵ بۆ قوتابخانە و دەرچوونت لە شاری سلێمانیەوە بۆ ئیتالیا لە ڕووی دەروونییەوە چەند پەیوەندییان بە یەکەوە هەیە، کامیان دڵەڕاوکێ و نیگەرانییەکەی سەختتر بوو؟

_ ڕەنگە من پێچەوانەی زۆر لە منداڵان بێ ئەندازە چاوەڕێی ئەو ساتەوەختەبووبم کە لە قوتابخانە ناونووس دەکرێم و دەبمە قوتابی. حاڵی حازر بەشێکی زۆری ئەو حەزە ساتەوەختییە دەگەڕێنمەوە بۆ خولیای من بۆ دەرچوون لە چوارچێوەی ماڵ و کۆڵان و خۆکردن بە فەزایەکی جیاواز و بەرفراوانتردا. بەر لەوەی بچمە قوتابخانە و لە منداڵییەکی زوودا، هەستم دەکرد کە ئیدی بێزاربووم لە لە ماڵ و لە حەوشە و لە گەمە تاکەکەسییەکان. هەستم دەکرد قوتابخانە دونیایەکی ترە کە

لانی کەم لەو بێزارییەم دەردەکێشێت. لەبەرئەوە سیحرێکی گەورە لەو لەحزەیەدا هەبوو کە بۆ یەکەمجار چوومە قوتابخانە و لە قوتابخانەی (شێخ سەلام) ناونووس کرام. هەتا شەشەمی سەرەتایی هەر بە یەکەم دەردەچووم، ئیتر وەک قوتابییەکی زیرەک بە پۆلەکاندا دەیانگێڕام، لە قوتابخانەکەی ئێمە جۆرێک گرینگییدان بە شانۆ و شیعر هەبوو، دوو مامۆستا ڕۆڵیان لەو گرینگی پێدانەدا هەبوو، یەکێکیان مامۆستا یەعقوب و ئەویترییشیان مامۆستا باقر. سەیر ئەوەیە هیچ کام لەو مامۆستایانە مامۆستای هونەر یان کوردی نەبوون، بەڵکو مامۆستای عەرەبی و دین بوون. بیرم دێ بەردەوام (مەریوان وریا قانع) کە وا بزانم دوو پۆل لە ئێمە پێشتر بوو، لە ڕیزی پێنچشەمووان دەهێنرایە دەرەوە و شیعری قانیع ی پێ دەخوێنرایەوە... بە هەمان شێوە چەند قوتابییەکی تریش کە من یەکێکیان بووم لە ڕیز دەهێنراینە دەرەوە و شیعر و سروودمان دەخوێندەوە. من زۆر حەزیشم لە مۆسیقا بوو، مۆسیقا ئەفسوونێکی گەورەی هەبوو لەلام، شتێک بوو وەک موجیزە، ئامێری مۆسیقاییم وەک بوونەوەرێک دەمبینی کە گیانی تێدابێت و بدوێت و ببزوێت. کاتێ جاروبار مامۆستا فەرید عیسا بە ئۆکۆردیۆنەکەیەوە بۆ قوتابخانەکەمان دەهات و خۆی بە پۆلەکەماندا دەکرد، ئیتر من لە خۆشیدا نەمدەزانی چی بکەم ... لەخۆمەوە هەستمدەکرد ئەو ئامێرە بۆنی زۆر خۆشە .... و حەزم دەکرد بزانم بۆنی چی لێ دێ... جارێکیان مامۆستا فەرید ئۆکۆردیۆنەکەی لەسەر ڕیحلەیەکی پۆل جێهێشت و تا ژووری بەرێوەبەر چوو، من ئەو دەرفەتەم قۆستەوە و هەستام پڕ بە سینگم بۆنیم کرد ... لە ڕاستیدا هەمان ئەو بۆنە خۆشەی لێدەهات کە مەزەندەیم کردبوو، بۆنی مۆسیقا و بۆنی زیندوویێتیی

لێدەهات ... ئیستایش کە گوێ لە مۆسیقا ڕادەدێرم، بەتایبەتی ئامێری ئۆکۆردیۆن، بۆنی خۆشی مۆسیقاکەی مامۆستا فەرید عیسا دەچێتەوە بە سەرمدا.

هەرچی سەفەرەکەی ئیتاڵیاشە بۆ لەو کاتەدا خاوەن خۆشی و سیحری تایبەتی خۆی بوو. ئەو سەفەرە لە لەحزەیەکدا بوو کە ئیدی تەنگەنەفەس ببووم. پێویستم بە فەزا و ئەتمۆسفێرێکی تر هەبوو بۆ جووڵە و هەناسەدان، لە ڕاپەڕینەوە دوو ڕەو نەبێت، ئیدی لە کوردستان نەچووبوومە دەرێ... پاشان شەڕی ناوخۆ و برسێتیی و گرانییەکەی ناوەڕاستی دەیەی ساڵانی نەوەد کە زوربەمانی شەکەت و ماندوو کردبوو.. هەرچی ناوەندە ئەدەبییەکەش بوو ڕەنگدانەوەیەکی زۆر خەراپی ئەو وەزعە ناجۆرە بوو ... دەبوو یان واز بهێنیت یاخۆ خۆت ناشیرین بکەیت. دەبوو یان گۆشەگیر بیت یاخۆ هەمیشە لە دانیشتن و کۆڕ و قەرەباڵخییەکاندا ئامادەبیت و لەگەڵ خەڵکانی جۆراوجۆردا هەستیت و دانیشیت. کرانەوەی دەرووی سەفەر لەو کاتەدا بە ڕوومدا شتێکی کەم نەبوو. بینینی ئەوروپا و ڕەوینەوەی سیحری ئەوروپاش بۆ خۆی باسێکی ترە.

پ/ تۆ لە ڕێگای ئەو وەڵامەوە تەواوی ئەو میتۆدە دەروونییە ڕەتدەکەیتەوە کە هەر یەك لە "فرۆید" و "رانك" لەبارەی قەلەقەوە دایانهێناوە.. بۆ نموونە لای "رانك" منداڵدانی دایك، یان ماڵ بۆ منداڵ... بەهەشتە، دەرچوونیش لە شوێنی یەکەم "بەهەشت" بە هۆی درووستبوونی قەلەق دەزانن!

_ من لەو هەستە دووام کە دامانده‌گرێت کاتێک دەرگایەک بۆ ڕۆیشتن بەرەو جێگایەکی تر بە ڕوومان‌دا دەکرێتەوە و دەڕۆین

یاخود لە ژینگەیەکەوە پێ دەنێینە نێو ژینگەیەکی تر، بەتایبەتی ئەگەر وەک پێشتر باسم کرد کاردانەوەیەک یان پاڵنەرێک بۆ ئەو ساتەوەختی رۆیشتن و جێگۆڕکێیە هەبێت. بەڵام تێکڕای ئەزموونەکە و ئەو ترس و پەژێوانی و هەستی ڕۆح داهێزران و وردوخاشبوونەی کە دواتر لەخۆیت دەگرێت، دیوێکی تری بابەتەکەیە و قسەوباسی دی هەڵدەگرێت.

پ/ ئایا هاتنەدی خەونەکانی سەفەرکردن بۆ ئەوروپا حەزی سەفەرکردنی بەردەوامت تێدا دەورووژێنێت، یان مەیلی گەڕانەوە بۆ ناوەوەی خۆت و پارێزگاری کردن لە رەسەنایەتی تێدا زیندوو دەکاتەوە؟

_ لەڕاستیدا هەر زوو سیحری سەفەر ڕەوییەوە و جێگۆڕکێکان ئەو ڕەونەقەیان نەمان... بە تایبەتی کە من نەوەی کولتوور و دونیایەکم کە ئێستایش سەفەر لەلامان دووگیانە بە جۆرێک لە ترس و گومان و ڕاراییی ... لە هەموو سەفەرێک و لە هەموو فڕۆکەخانەیەکدا خۆ بەخۆ ترسێک داماندەگرێت ... ڕێگاکانی ڕەو و ڕاکردن ترسێکی گەورەی لە سەفەرکردن لە ئێمەماناندا چاندووە، هەموو ئەو جانتا قورسانەی کە لە ڕەو و سەرهەڵگرتنەکاندا پێمانبوون، هەر ئەوانەن کە هەنووکەش لە سەفەرەکاندا پێمانن. لە کۆنترۆڵی فڕۆکەخانەکاندا هێندەی خۆمان گومانمان لە ناو و لە ناسنامەکانمانە هێندە ئەفسەرەکانی کۆنترۆڵ گومانی لە ناو و ناسنامەکانمان نییە... لێت ناشارمەوە من ئێستا ماندووم لەو سەفەرانە و لە بەتاڵکردنی جانتا و هەڵڕشتنی کتێب لەبەردەم ڕوخساری گوماناوی پیاوانی فڕۆکەخانەکانی دەرودراوسێ و تەنانەت فڕۆکەخانەکانی خۆشماندا، هەنووکە ئەو سەفەرانە جوانییم تێدا

دەکوژن، متمانەم بە خۆم پێ لەق دەکەن. خواخوامە زوو بگەمە شوێنی خۆم. بەڵام هاوکات سەفەرێکی تر و هەمیشە چێژبەخش هەیە کە دەمێکە من بە خۆم و بە نێو خۆم و بۆ نزیک خۆم دەیکەم. لەو سەفەرانەدا پڕ دەبم لە چێژی خۆناسین و دەگەمە جێگایەک بۆ تەنیشت خۆم، دەگەمە جێگایەک پڕ دەبم لە نادڵنیایی و گومان ... جێگایەک کە دەشێ مرۆڤ هەر لەوێدا بتوانێ ئیش لەخۆیدا بکات و لەخۆی تێبگات.

پ/ دیارە تۆ وەك شاعیرێك زیاتر بەلای سەفەری وەهمیدا دەشکێیتەوە!

_ لە تەمەنێکی زووەوە لە خەیاڵدا لە سەفەردا بووم و بە خەیاڵ گەیشتوومەتە وڵات و شارێک... بیرم دێت یەکێک لەو شتانەی کە دواتر کتێبی لا خۆشەویست کردم و بەلای خوێندنەوەدا بردمی، ئەوە بوو هەستم دەکرد ئەوە کتێبەکانن کە بە ڕێگایەکدا دەمبەنەوە سەر جێگایەک... لە تەمەنێکی زووتردا هیچ شتێک لەو ساتە ئەفسوناوی تر نەبوو کە لەوانەی جوگرافیادا مامۆستا نەخشەی وڵاتێک یان جیهانی بە دیواری پۆلدا هەڵدەواسی و پەنجە تەباشیراوییەکەی یان دارەکەی دەستی دەنایە سەر ڕووبار و دەشت و وڵات و شار و دارستان و بە تایبەتی سەر ڕووبەرە تەریک و لاکەوتەکان، ئەو جێگایانەی کە رۆبنسۆن کرۆزۆ بە کڵاوێکی پان و حەسیرییەوە تیایاندا سەرگەرمی سەرچڵییەکانی بوو. من لەگەڵ ئەو سەفەرانەدا ڕاهاتم کە تەنها باڵ و بەدەم قسەلەگەڵ خۆ کردن و بەخەیاڵ بە جێگاکاندا دەمکردن، لەڕاستیدا چێژی زۆرم لەو سەفەرانە دەبرد ... تا

ئێستاش پارێزگاریم بە شتێک لەو بەهرەی سەفەرکردنانەی منداڵییەوە کردووە و هەروەک ئەوسا بۆ زۆر جێگا و شوێن دەڕۆم و هەندێک جاریش بە شتێک لە شیعرەوە لێیان دەگەڕێمەوە.

پ/ لە هەندێ لە قەسیدەکانت بەتایبەتی لە قەسیدەی "چڵە سێبەرێ شکاو شکاو" هەست بە ئاستێکی بەرزی وێنەو هەستی شیعریی و جوانگوتن دەکرێ، بەڕای من ئەو قەسیدەیە یەکێکە لە قەسیدە زۆر جوانەکانت، رەنگە لای هەموو شاعیرێکیش هەر تەنها بتوانین چەند قەسیدەیەکی جوان دەسنیشان بکەین، تۆ لەو بارەوە چ دەڵێیت؟

_ ئەوە ڕاستە، بەڵام لەدوای ئەو قەسیدەیەوە، کاری ترم نووسیون کە هەستدەکەم لەو قەسیدەیەیان تێپەڕاندووە یان هاوئاستی ئەون. بۆ نموونە کاری وەک "قسەیەک بە بۆیەی پاستیل" ، "باوکە پەنجەرەکە بکەرەوە ... قسەیەک لە دڵمدا ماوە دەیڵێم"، "پیکابێکی باغە بە جاددەی خۆڵی منداڵییەوە" یان "من لەشارێکی زۆر دوورم" .. ئەو کارانەش بە ئەزموونە باشەکانی خۆمیان دەزانم. دیارە خوێنەرانیش پشکیان لە بڕیاردانێکی لەو جۆرەدا هەیە و بەشبەحاڵی خۆم حیسابیی بۆ دەکەم. لە ڕاستیدا من بەرامبەر نووسین و بڵاوکردنەوە سەیر و دردۆنگ و هەستیارم، گەر بزانم شیعرێکم لەوەی پیش خۆی تێناپەڕێنێ یان لانیکەم لە هەمان ئاستدا نییە، زەحمەتە بڵاوی بکەمەوە. خۆ ڕەنگە دواجاریش وا نەکەوێتەوە ... ڕاستییەکەی بابەتگەلێکم لە شیعر و چیرۆک و یادەوەرییینامە و تەنانەت وەرگێڕانیش هەن کە بڵاوم نەکردوونەتەوە و بە ڕەشنووسیی

ماونەتەوە. دیارە هەر دەقێکیش بە جیا خاوەن تایبەتمەندی و ژیانی خۆی و ساتەوەختی خۆیەتی .... دواجار من لەگەڵ ڕاکەی ئێوەدام، ئەوەی دواجار لە شاعیرێک دەمێنێتەوە دەشێ چەند شیعرێکی جوان بێ، دەی ئەوەش بەسە.

پ/ دەتوانین بپرسین لە ساڵی چەند دەستت بە نووسینی ئەدەبی کردووە، دەوروبەر چەند یارمەتیدەرت بووە؟

ـ بە وردی نازانم ساڵی چەند دەستم بە نووسینی ئەدەبی کردووە ... بەڵام لە ساڵانێکی زووەوە حەزی گوزارشت لەخۆکردنم تێدا گینگیڵی داوە. ئەو ئینشایانەی کە لە پۆلدا دەمنووسین، هاندان و ئافەرینەکانی مامۆستا تا قۆناخێک حەزی نووسینیان لە مندا تێر دەکرد. لەو تەمەنەدا هەرچیم دەنووسی بۆ خەڵکانی دەوروبەری خۆم دەخوێندەوە. ئیدی لەوەبەدوا و تا چوونە زانکۆ زوربەی زۆری ئەو نووسینانە (کە بریتی بوون لە شیعری کرچوکاڵ و کەمێکیشیان دەقی لاوازی شانۆیی) دەدڕاندن و بۆ کەسم نەدەخوێندنەوە و نەمدەهێشت کەس بیانبینن.
سەبارەت بە پشتگیریی دەوروبەریش دەبێ بڵێم کە من لەوەدا جۆرێک بەختم هەبوو کاتێک لە قۆناخێکدا دەمنوسی و حەزم دەکرد نووسینەکانم پیشانی دەوروبەرەکەم بدەم و شەرمنانە کەوتبوومە کتێب بە زمانی عەرەبی خوێندنەوە، خەڵکانێکی جیددیی و نووسەرانێکی جیاواز لە خەڵکانی نێو ڕەوتە تەقلیدییەکەی نێو ئەدەبیاتی کوردیم بە دەوری خۆمەوە بینین. ئەوانە چ بە پێدانی کتێب و چ بە گوێڕادێران لێیان و چ بە سەرنجەکانیان بەرامبەر هەوڵە بەراییەکانی نووسینمان، هانیان دەداین و ڕێنوینیان دەکردین و ڕووشکێنیان نەدەکردین.

پێمخۆشە لەمبارەیەوە ناوی مامۆستا عومەر عەلی ئەمین و فازیل قەساب و فازیل جاف وەک بواری شانۆ بهێنم و دواتریش فواد عەبدولرەحمان، ئازاد عەبدولواحید، دڵشاد مەریوانی، شێرزاد حەسەن، کەمال میراودەلی، ئەحلام مەنسور و مەحمود زامدار وەک بواری نووسین. ئەم پیاوەی دواییان، بینینی خۆی وەک نووسەرێک هێند جوان و میهرەبان بوو کە مرۆڤ حەزی دەکرد وەک ئەو ببێتە نووسەر.

پ/ هیچ یادەوەرییەکت لەگەڵ "محمود زامدار" هەیە؟

_ مەحموود زامدار بۆ زوربەی زۆری نەوەی ئێمە لە بەغدا کەسایەتییەک بوو کە بە بینین و ئاشنابوون و دواندنی هەستێک لە دڵنیایی و متمانەبەخۆبوون دایدەگرتین. ئەو هەر لەیەکەم ناسینەوە بووە هاوڕێمان و ئیدی وەک هاوڕێ لەتەکماندا هەڵدەستا و دادەنیشت و مامەڵەی دەکردین. گوێی بۆ ڕادەدێراین و تەرکیزێکی سەیری بۆ خولیا و بەدواداچوونی هەوڵی نووسین و کارە ئەدەبیی و شانۆییەکانمان هەبوو. زۆر جار هاوڕێکانی خۆی جێدەهێشتن و دەهات لەگەڵ ئێمەدا دادەنیشت. هانی دەداین بۆ نووسین و ئێمەیش باسی پرۆژەکانی خۆمان بۆ دەکرد و بابەتەکانمان پیشان دەدا و دواتر هەر خۆیشی بۆی بڵاودەکردینەوە. گەر بیزانیبایە یەکێکمان لەو کاتەدا پێویستی بە پارە هەیە (چونکە قوتابی بووین) ئەوا دوای خوێندنەوەی نووسینەکە، گەر بیزانیبا شایانی بڵاوکردنەوەیە، ئەوا دەسبەجێ دەستی دەکرد بە گیرفانیدا و پارەی پاداشتی نووسینەکەی دەدایە و دواتر کە بابەتەکە بڵاودەبۆوە پاداشتەکەی بۆ خۆی هەڵدەگرت. بیرمە لە یەکێک لەو جارانەدا هاوڕێیەکمان

نووسینەکەی لە کۆمەڵەی ڕۆشنبیری کوردی بە زامدار دا و ئەویش دوای تەماشکردنێکی بابەتەکە، پازدە دیناری پاداشتەکەی لە گیرفانی خۆی پێدا، نووسینەکەی لەسەر دۆلابێک دانا و دواتر بیری چووبوو لەگەڵ خۆیدا بیبات.... برادەرەکەمان هەر بۆ خۆشیی و سوعبەت نووسینەکەی لەسەر دۆلابەکە هەڵگرتەوە و بردی. دوای ماوەیەک هەمان نووسینی بۆ بڵاوکردنەوە دایەوە بە زامدار.... ئەمیش دوای تەماشاکردنی نووسینەکە کەمێک بیری کردەوە و بە سەرسوڕمانەوە گوتی: **ئەم بابەتەم بینیوە و پێم غەریب نییە ... وا بزانم بڵاوبۆتەوە بەڵام نازانم لە کوێ .....!**

پ/ تۆ سڵ لە بڵاوکردنەوە دەکەیتەوە؟

_ بەڵێ سڵ لە بڵاوکردنەوە دەکەمەوە. لە تەمەن و قۆناخێکدا جۆرە حەزێکم بۆ بڵاوکردنەوە هەبوو، بەڵام دواتر وردە وردە ئەو حەزی بڵاوکردنەوەیە بە چێژێک لە لەسەروەستان و لەخۆڕامان و ئیش لە ڕۆحی خۆکردندا گۆڕدرا ... بەتایبەتی لە ئێستادا کە جۆرە قەرەباڵخییەکی بێ مانا ئەو ناوەندە ڕۆشنبیرییەی ئێمەی تەنیوە و نووسین کەوتۆتە بەر تەوژمێکی سەیری بێ نرخ کردنەوە، پێموایە دەبێ قەڵەمی جیددی زۆر بە حەزەرەوە مامەڵە لەگەڵ ناوەندێکی لەو جۆرەدا بکا، زۆر خۆی ڕەپێش نەخا و خۆی لەو هەموو قەرەباڵخییانە بە دوور بگرێت کە لە خزمەتی هەموو شتێکدان داهێنان و رۆحی نووسەری جیددیی نەبێت.

پ/ تۆ وەک وەرگێر لەنێوان "سەردییەت" و "شیعرییەت" کام فەزا بەرۆحت ئاشناترە؟

و/ فەزایەک کە لەگەڵ دونیا و حەزی من بۆ سەردییەتێکی موتوربەبوو بە شیعردا بێتەوە. بۆ نموونە کارەکانی "نیکۆس کازانتزاکیس" لەم ڕووەوە بە نموونە دەهێنمەوە کە کاری وەرگێڕانم لە هەندێکیاندا کردووە. ئەو نووسەرە بۆخۆی وێڕای ئەوەی خاوەن دنیایەکی زۆر بەرفرەوانە، نووسینەکانی خاوەن سیحرێکی گەورەشن، توانیوویەتی ئاستی نووسین و بیرکردنەوەو خەیاڵ بەرز راگرێت، نزیک لە ڕۆحی ئینسان، لە خەون و ئەزموون و تێکشکانەکانی، نزیک لە سەفەرەکانی ئینسانی بەرخۆدەر بە پێپلیکانەکانی گۆلگۆتادا بەرەو لەخاچدان بۆ دۆزینەوەی خودا و هەڵگۆزانی حەقیقەت، هامشۆی بەنێو فیکر و ڕێگا و وێستگە یەکتربڕ و دژبەیەک و جۆراوجۆرەکاندا، هەر لە مەسیح و لینین و بودا وە، تا برگسۆن و نیچە و سپینۆزا. کازانتزاکیس هەر تەنها نەینووسیوە، بەڵکو ژیاوە، زۆر راستگۆیانە ئەزموونەکانی خۆی دەگێڕێتەوە.. ڕاشکاوانە لە شکستەکانی دەدوێت.. بەڕاستی زۆر گرنگە نووسەر راستگۆ بێت لەگەڵ خۆی و خوێنەرانی و گێڕانەوەکانی... مەبەستم لە راستگۆیی بەمانا ئەخلاقییەکەی نییە، ئەوە جوانی نووسینە کە پێمان دەڵێت ئەو نووسەرە راستگۆیە لەگەڵمان یان درۆمان بۆ دەکات.. نووسین خۆی خۆی کەشف دەکات، بەڕای من مەرجە نووسەر لەگەڵ ویژدانی ئەدەبی خۆی و لەگەڵ رۆحی خۆی راستگۆ بێت، نووسین پێویستی بە جۆرێک لە ئیمان هەیە...

پ/ لەنێو شیعرەکانتدا ریتمێك دەمانبات دەشێ بەشێك لەو جەرەیانە پەیوەندی بەو هێڵە درامییەوە هەبێت کە

بەشێوەیەکی نادیار پێکهاتەی قەسیدەکانت بە یەکتر دەبەستێتەوە، بەبڕوای من بەشێکی دیکەی راستەوخۆ پەیوەندی بە هەستی مۆسیقی تۆوە هەیە، ئەگەر ئەو بۆچوونەی من راستبکەوێتەوە ئایا ئەو هەستەی مۆسیقییەت کەی و لە چ قۆناغێکی تەمەن چەکەرەی کردووە؟

_ نازانم ئەوە تا چەند پێوەندی بەوەوە هەیە کە لە دەمێکەوە گوێگرێکی بەردەوامی مۆسیقام، کاتێ هەر خۆمم و سەرقاڵی خوێندنەوە و نووسینم، ناتوانم دێڕیک بەبێ گوێڕادێران لە مۆسیقا بخوێنمەوە یان بنووسم ... خۆ ئەگەر لە شوێنێکی قەرەباڵخدا بم یان لە جێگایەکدا بم کە دەستم بە گوێ گرتن لە مۆسیقا ڕانەگات، ئەوا لە زەینی خۆمدا مۆسیقایەکی لەبەردلانی خۆم دەژەنم. یەکێک لە خواستەکانی منداڵیی و تەنانەت هەرزەکاریشم فێربوونی ژەنینی ئامێرێکی مۆسیقا بووە، دەشێ تێکشکانی ئەو خەونە دێرینە لە پێشدا بەرەو شانۆ و دواتر بەرەو شیعری بردبم. لە ڕاستیدا هەمیشە مۆسیقای تێکستێک بەرەو لای خۆی کەمەندکێشم دەکات، هەست دەکەم هەر وشەیەک هەڵگری بڕێکە لە مۆسیقا، هەڵگری بڕێکە لە ڕیتم و دەنگ و سکون ... هەروەک چۆن لە خودی بێدەنگییدا چۆڵەوانییەک هەیە کە تەنها بە موزیک پڕ دەبێتەوە، ئەوا لە پەڵەیەک ڕەنگیشدا هێڵێک هەیە کە بە دەنگ و موزیک دەبینرێت. دەمەوێت بڵێم کە پرۆسەی بەرهەمهێنانی دەقێکی شیعر بریتییە لە ژەنینی وشە لە دێڕی مۆسیقاییدا، هەستکردنە بەو دەنگ و بێدەنگیی و ڕیتمانەی کە لە وشەیەکی سادەدا هەن، پێموایە هەموو وشەکان سارد و بێ گیانن گەر بە موزیک نەژەنرێن، دیارە موزیکیش بەم مانایە بەر لەوەی سۆزی

دەنگێکی مۆسیقایی بێت و بە گوێ بیبستین، هەستێکە کە لە ناوەوەڕا جوانیی شتەکانمان لەلا قووڵتر دەکاتەوە بەو شتانەشەوە کە بە لۆگیکی باو دزێو و ناشیرینن. ئێمە گەر بمانەوێت شتێک لە شیعر و لە کارێکی ئەدەبییدا بەشی خوێنەر بدەین ئەوا دەبێ ژیان و زیندوویەتیی و چێژیی زیندووبوونی بەش بدەین.

پ/ ئەی لایەنە درامییەکەی چۆن لێك دەدەیتەوە؟

_ دەشێ لەبەرئەوە بێ کە پێشتر شانۆنامەخوێنێکی تا ڕادەیەک باش بووم و دواتر زیاتر لەهەر بوارێکی تر و زیاتر لە شیعریش حەزم لە ڕۆمان و ڕۆمان خوێندنەوەیە. جگە لەوەش وەک نووسین چەند ئەزموونێکی شانۆنامەنووسین و ئامادەکردنی شانۆیی و هەوڵی چیرۆکنووسینم هەن. ڕەنگە شیعر لای من بەدیوێکیدا پڕکردنەوەی حەزێک بێ بۆ ڕۆمان و چیرۆک نووسین ... ڕاستیەکەی باشترە ڕەخنەگرێک یان کەسێکی تر لە دەرەوەی شاعیر خۆی قسە لەسەر ئەزموون و هەندێک لایەنی شیعری شاعیرێکی دیاریکراو بکات، ئەمەش لەبەر ئەوەی کە شاعیرەکە لە خودی ئەزموونەکەدایە و ناتوانێ وەک کەسێک کە لە دەرەوەڕا لێی دەنۆڕێ و دەیخوێنێتەوە، لە خۆی بنۆڕێ و خۆی بخوێنێتەوە. ڕاستییەکەی هەمیشە حەزم کردووە لەمیانەی خوێندنەوە و ڕەخنەی ئەویترەوە هەندێک لایەنیی شیعری خۆم ببینم و تێبیگەم، من پرسیارگەلێکم لە ئەزموونی خۆم هەیە کە بە خۆم وەڵام نەدراونەتەوە یان گەر هەندێکیشیان وەڵام درابێتنەوە ئەوا ئەو وەڵامانە نین کە بە ئیشکردنی کەسێکی تر

به دەرەنجامەکانی دەگەم. پێمباشە هەمیشە کەسێک لە دەرەوەی شاعیرەوە لەسەر ئەو ئەزموونەی بدوێ و بیخوێنێتەوە.

پ/ زیندوویەتی شیعر لە چیدایە؟

_ لەوەدا کە خۆبەخۆ بۆ پیاسەی خوێندنەوەی دەمانبات و بانگی خوێندنەوەیمان دەکات. لەوێدا کە ڕاماندەگرێت و سەرسامان دەکا و لەگەڵ مندالەکەی ناخی خۆماندا ئاشتمان دەکاتەوە. لەوێدا کە رووبەرێکی تازەمان بۆ گەڕان و فەزایەکی ترمان بۆ بینین بۆ کەشف دەکا. لە ڕاستیدا شیعری زیندوو هەمیشە ئەو شتانەمان دەداتەوە کە لە ژیانی ئاساییدا لێمان بزربوون و ئێمە لە دووی دۆزینەوەیان نین یاخۆ بیرمان دەچێتەوە خەم لە دۆزینەوەیان بخۆین. بەم مانایە شاعیرێک گوتەنی:" شیعری زیندوو گەشتێکە بەرەو هەرێمەکانی نادیار تا شاعیر ئەو شتانە بدۆزێتەوە کە نازانرێن نەک گوتنی ئەو شتانەی کە دەزانرێن."

پ/ تۆ و ئەکادیمیای هونەرە جوانەکان و بەشی شانۆ چ پەیوەندییەکتان بەیەکەوە ماوە، ئایا دابڕانت لە شانۆ پەیوەندی بەوە هەیە کە لەگەڵ گروپ ناگونجێیت، یان دەتەوێت لە ڕێگەی شیعرەوە لەو هونەرە نزیك بکەویتەوە؟

_ پێوەندییم لەگەڵ شانۆدا لە ئاستی وەرگێڕانی هەندێک دەقی شانۆیی و تەماشاکردنی نمایشی جیدیی شانۆدا ماوە. ئەو دەمەی کە لە ئەکادیمیای هونەرە جوانەکانیش بووم بە شەرمەوە شیعرم دەنووسی و هامشۆم لەگەڵ شاعیراندا زۆرتر و هەستم دەکرد زیاتر لەناو ئەواندا جێگام دەبێتەوە و زیاتریش وەک شاعیر

دەناسرام. دەکرێت بڵێم کە خولیا و حەزم بۆ شانۆ و شیعر لەپاڵ یەک و بە یەک ئاراستەدا هاتن. هەر لەهەمان زەمەندا (مەبەستم لە زەمەنی خوێندنە لە بەغدا)کە تێکەڵاوییم لەگەڵ شیعردا هەبوو، بە ئیشتیایەکی سەیرەوە شانۆنامەشم دەخوێندەوە و بۆ تەماشاکردنی زوربەی نمایشە شانۆییەکان دەچووم، چەند کارێکی شانۆییم وەک دەرهێنان کرد، تەنانەت دوای ڕاپەڕین و لەنێوەندی هەرا و زەنا و بژی و بڕوخێ و هەڵپەی خۆ دەوڵەمەندکردن و پچڕینی شتێک دەسکەوت لەسەر حیسابی شانۆ، لەو بەفر و خوێنەی زستانیساڵی 1992 دا لەگەڵ چەند ئەکتەرێک (عوسمان مەعروف، ڕزگار حەمەڕەشید، سەرکاو هادی، درەخشان و کاوە قادر) دا لە ژێرزەمینە ساردوسڕەکەی تیپی پێشرەوی شانۆی کوردی سەرقاڵی پرۆڤە بووین بۆ نمایشکردنی شانۆنامەی (مەملەکەتی نامۆبوون) کە بۆ ماوەی مانگێک نمایشمان کرد و بە عەرەبی و کوردی لەسەری نووسرا. دواتریش هەر لە شانۆ دانەبڕام و بە ئامادەکردن و وەرگێڕانی تێکستی شانۆیی درێژەم بەو بەردەوامییەی خۆمدا ...

پ/ کێ ئەو دەقەی نووسی بوو، باشە تۆ ماوەیەك چیرۆکت نووسی و لە پێشبڕکێیەکدا خەڵاتت وەرگرت، دەتوانیت وازهێنانی خۆتمان لە چیرۆك بۆ روونبکەیتەوە؟

_ ئەو دەقە فەلاح شاکیر نووسیبووی. فەلاح لە سەرەتای ساڵانی هەشتادا لە بەغدا قوتابی فەلسەفە بوو .. زوو زوو بۆ ئەکادیمیا دەهات و هەر لەوێش یەکترمان ناسی. چەند هەوڵێکی شانۆنامەنووسینی هەبوو کە یەکێک لەوانە شانۆنامەی مەملەکەتی نامۆبوون بوو.

سەبارەت بە خولیای چیرۆک نووسینیش، ئەوە ڕاستە، چەند هەوڵێکی چیرۆکنووسینم هەبووە. لە ناوەڕاستی هەشتاکاندا نۆڤلێتێکم نووسی بەناوی (چڕە دوکەڵ) کە چاپم نەکردووە و لای خۆم ماوەتەوە. هەر لە پێش ڕاپەڕیندا چیرۆکێکی درێژم بەناوی (ئاژێر) نووسی، ئەمیان لە دوای ڕاپەڕین بەشداری پێشبڕکێیەکم پێکرد و پلەی یەکەمی لە چیرۆک و ئاراس عەبدولکەریم یش خەڵاتی یەکەمی لە شیعردا هێنا. لیژنەی هەڵسەنگاندنی چیرۆکەکان گەر هەڵە نەبم مامۆستایان شێرزاد حەسەن و محمەد فەریق حەسەن و ڕەئوف حەسەن بوون. خۆشیی ئەو خەڵاتە لەوەدا بوو، ئەوە یەکەمین جار بوو لە دوای ڕاپەڕین پیشبڕکێی ئەدەبیی سازبکرێ و شیعر و چیرۆکی گەنجان لە کەشوهەوای ئازادیی دوای ڕاپەڕیندا بچنە پێشبڕکێوە. لەدوای ئەو چیرۆکەوە چەند هەوڵێکی تری چیرۆکم هەن کە شانبەشانی شیعر نووسیومن و بڵاومکردوونەتەوە. لەڕاستیدا ناتوانم بڵێم وازم لە نووسینی چیرۆک هێناوە، جاروبار چیرۆک دەنووسم .. هەموو ئەو شتانەی دەیاننووسم بڵاویان ناکەمەوە .....

پ/ تۆ کە جۆرێك لە متمانەت لای خوێنەری کوردی درووست کردووە، چۆن سەیری ئاستی رۆشنبیریی شیعری و شیعرەکانی خۆت دەکەیت، لەوێشەوە دەمەوێت بزانم چۆن سەیری تۆرانی خوێنەر لە کتێب دەکەیت، ئایا ئەو تۆرانە پەیوەندی بە سیاسەتی دەسەڵاتی کوردییەوە هەیە، یان پەیوەندی بە بارودۆخی سەردەمەوە دەکات، دواجار لێکدانەوەت بۆ ئەو دوو لایەنە چییە؟

_ سەبارەت بە دیوی یەکەمی پرسیارەکەتان دەبێ بڵێم کە من لە ئاستی رۆشنبیریی خۆم و شیعرەکانی خۆم قایل و دڵنیا نیم، لەگەڵ خوێندنەوەی هەموو کتێبێکی نوێ و شیعرێکی جواندا مەودای ئەم نادڵنیایی و قایل نەبوونەشم زیاتر دەبێ، کە هاتمە ئەم وڵاتەوە و بە هەندێک لایەنی کولتووری ئێرە ئاشنابووم و هەندێک نووسەریانم لە ڕۆماننووس و شانۆنامەنووس و شاعیر خوێندەوە، ئیدی لە شاعیربوونی خۆم کەوتمە گومانەوە بەوەی بڵێی ئەو شتەی کە ئێمەمانان دەینووسین، نووسین و شیعر بێت ... ئەمە هەستی خۆ بەکەم زانین و خۆ بچووک کردنەوە نییە بەقەد ئەوەی پرسیارێکە کە زۆرێک لە نووسەران (بێگومان نووسەرانی جیددی) لە وڵاتی دووەمدا و لەمیانەی ئاشنابوونیان بە زوبان و کولتووری خەڵکی دی لەخۆیانی دەکەن بەوەی کە پێوەرەکانی نووسەربوون و شاعیربوون چین، ئایا ئەوە دونیای ئێمە و دامودەزگا ئەدەبییەکانی ئێمە نین کە ئێمەیان خستۆتە نێو وەهمی شاعیربوون و نووسەربوونەوە؟ هەر بۆیە هەندێک لەو نووسەرانە بۆ گەیشتنە وەڵامێک بۆ ئەو گومانەیان، بە زمانی وڵاتی نوێ دەکەونە نووسین و قوربانی بە ڕۆحی خۆیان (کە زمانی یەکەمیانە) دەدەن، بۆ ئەوەی بۆیان ساخ بێتەوە ئاخۆ بەڕاستی نووسەرن یان لە وەهمی نووسەربووندا دەژین. لەڕاستیدا بەرلەوەی لە کوردستان بێمە دەرەوە وا بیرم نەدەکردەوە، خەریک بوو لەنێو هەندێک ستایش و پیاهەڵدانی ساتەوەختییدا بزردەبووم بەبێ ئەوەی دیوە ناشیرین و دزێوەکەی ئەو ستایش و پیاهەڵدانانە ببینم. هەرە باشترین کەڵکێک کە ژیان لە ئەوروپا پێی گەیاندم ئەوە بوو کە بگەڕێمەوە نزیک خۆم و یەکەم شت ئیش لە خۆمدا بکەم، ئیش لە وێرانەیەکدا بکەم کە دواتر زانیم خەریک بوو داری بە هەردییەوە نەدەما. سەبارەت

بەدیوی دووەمی پرسیارەکە، پێموایە سەرەڕای ئەوەی کە جۆرێک تۆران لای خوێنەری ئێمە هەیە بەرامبەر خوێندنەوەی کتێب، بەڵام گەر سەرنج بدەین ئێستا بەهۆی زۆریی کەناڵەکانی گەیاندن و زانیارییەوە خوێنەرێک پەیدابووە کە دەکرێت ناوی بنێین خوێنەری نوخبە کە پێچەوانەی ساڵانی حەفتا و هەشتا و تا سەرەتا و ناوەڕاستی دەیەی نەوەدیش، هەموو بوارێک ناخوێنێتەوە بەڵکو بەدوای خوێندنەوەی کتێبێکدا دەگەڕێت لە بواری تایبەتی خۆیدا. ڕاستە ئەمە بواری خوێندنەوەی پەرتەوازە کردووە و خوێنەرانی ئەدەبییاتی بە بەراورد بە جاران کەمتر کردۆتەوە، بەڵام خۆ نوخبەیەکی پوختی خوێنەرانی بۆ ئەدەبییات دروست کردووە. پێشموایە ئەدەبیات و بەتایبەتی شیعریش بەو نوخبە کەمەی خۆیەوە جوانە. لایەنێکی تری کێشەکەش بە بڕوای من دەگەڕێتەوە بۆ لاوازیی متمانەی خوێنەری ئێمە بە نووسەر و کارە ئەدەبییەکانمان، لەکاتێکدا دەبێ کە ئەو دوو جەمسەرە یەکتر تەواوکەن و بەیەکترەوە ڕایەڵ بن، کەچی بۆشایی و دوورکەوتنەوەیەکی گەورە لە نێوانیاندا هەیە ... لەڕاستیدا وەک جاری تریش گوتوومە، خوێنەری ئێمە ناحەقی نییە گەر لە نووسین و کتێبی ئێمە بتۆرێ، کەم نین ئەو کارانەی کە بەناوی نووسین و کتێبەوە دەخرێنە بەردەستی، زۆر نین ئەو کارە جیددییانەی کە تینوێتیی خوێنەری ئێمە دەشکێنن، کێشەکەش لەوەدایە نووسەربوون لە ئێستادا جۆرە ئیمتیازێکە و هەندێک دەسکەوت و شتی لەجۆرەی بەدواوەیە، هەر بۆیە کەسانێک بە ئەنقەست و نائەنقەست ڕێیان تێی دەکەوێ و شتگەلێکی خراپ بەناوی ئەدەبییاتەوە بە خوێنەری ئێمە دەفرۆشن.

پ/ دەتوانیت بەراوردێك لەنێوان شیعری نوێی کوردی و سوێدیدا بکەیت، تاکو بزانی شیعری سوێدی چەند پێوەندی بە هەست و بابەت و ژیانی ڕۆژانەوە ماوە؟

_ بە گوێرەی ئەو وردە تێگەیشتن و کەمە بەرکەوتنەم بەم وڵاتەوە، دەتوانم بڵێم کولتوور و ئەدەبییاتی سوێدیی مەودایەکی دوورودرێژی بڕیوە و بە شێوەیەکی گشتیی کاریگەریی زۆری لە بواری شیعر و شانۆ و سینەمادا لەسەر کولتوور و ئەدەبییاتی ئەورووپی و جیهان جێهێشتووە. تەنها باسکردنی شاعیر و شانۆنامەنووس و نەسرنووس و شێوەکارێکی وەک ئۆگۆست ستریندبێری بەسە بۆ ئەوەی لە کاریگەری ئەم کولتوورە بەسەر تەواوی ئەورووپا و جیهانەوە تێبگەین. کارە جوانەکانی ئەم کولتوورە لە شانۆنامە و لە سینەما، هەر هەمووی موتووربەن بە ڕۆحی شیعر ... دەگمەنە لە فیلمێکی ئینگمار بێریماندا بەر ساتەوەختێک لە شیعرێکی جوان نەکەویت. شیعر و شاعیرییەت ئامادەییەکی سەیر و تایبەتی لە ژیانی ئاسایی و شتە گچکەکانی نێو ژیانیاندا هەیە. ژیان بە ساکاریی خۆیەوە لە شیعردایە و شیعر لە ژیاندا ... ئیدیت سۆدێرگران ژنە شاعیرێکە کە لە دەیەی دووەمی سەدەی بیستدا یەکەمین کۆمەڵەشیعری خۆی بڵاوکردۆتەوە، لە ڕاستیدا کە هەندێک لە شیعرەکانیم خوێندەوە هەستم کرد پڕە لەو ڕۆحە فروغییەی کە ئێمە لە هەشتاکاندا لە شیعری فارسیدا پێی ئاشنا بووین ... گیونار ئێکێلۆف کە یەکێکی ترە لە شاعیرە داهێنەرەکانی سوێد، لەژێر کاریگەری ئیبن عەرەبی و کولتووری خۆرهەڵات و ڕۆحی بێزەنتیەتدا ئەزموونی شیعری خۆی دەستپێکرد و یەکێکە لەو شاعیرانەی کە جێدەستی قووڵی بە بزاقی شیعری مۆدێرنی

سوێدییەوە جیهێشت. ڕێگای داهێنانی ئەو داهێنەرانە ڕێگایەک نەبووە هەموار و گوڵڕێژ، بەڵکو هەریەکەیان بە شێوازی جۆراوجۆر لەگەڵ کۆمەڵگە و سیستمی باو و کولتووری باوی کۆمەڵگە و بەرگری لێکەرانیدا بووەتە شەڕیان. لەم بارەیەوە قسەیەک هەیە کە دەڵێ ستریندبێری بۆ ئەوە نەیدەنووسی تا ببێتە شاعیر، بەڵکو بۆ ئەوە دەینووسی تا زۆران بگرێ و شەڕ بنێتەوە و تۆڵەی خۆی لە نەیارە زۆرەکانی بکاتەوە. ببمبوورە گەر لە پرسیارەکە دوور کەوتبمەوە... ئەو بەراوردەی داوات کرد ئاڵۆزە و دەمانخاتە نێو قسەکردنێکی گشتگیرەوە. هەر شاعیر و نووسەرە بۆ خۆی دونیایەکی جیاواز و فەزای ئیشکردنی جیاوازە و دەکرێ هەریەکەیان بە جیا قسەی لەبارەوە بکرێ. بەڵام دواجار ئێمە و ئەوان لە هیچ شتێکدا لەیەک نەچین ئەوا دەشێ لە هەندێک شیعری جواندا بێینەوە سەر یەکدی، پێموایە نموونە کەمە جوانەکانی شیعری کوردی و ئەوەی لە نموونە جوانەکانی شیعری سوێدی خوێندوومەتەوە، هەردووکیانم پێ شیعرن و چێژ لە هەردووکیان وەردەگرم بە هەموو تایبەتمەندییەکانیان و بە جیاوازی دونیابینی و جووڵەی هەریەکەیان لەناو کولتوور و بانکگراوندی ڕۆشنبیری خۆیدا.

پ/ شیعری کوردی لەنێو شیعری جیهانیدا بە چی دەناسرێتەوە؟

_ شیعری کوردیی وەک شیعری گەلێک لە گەلانی خۆرهەڵات بەو شتانە دەناسرێتەوە کە بە گشتی شیعری وەک کایەیەکی داهێنان و ساتەوەختێک کە ئینسان هەنگاوێک ئەولاوەتر لە سروشتی خۆی تێدەپەرێنێ، پێ دەناسرێتەوە. شیعری کوردیی بە نموونە جوانەکانی بەخششی خۆی دەناسرێتەوە ... ناسینەوەی

شیعری کوردیی بەشێکی پێوەندیی بە ناسینی ڕۆحی کوردیی لەلایەک وەک نەتەوە و کولتوور و مێژووەکەیەوە هەیە و بەشێکی تریشی بریتییە لە ئاگایی بوون لە شیعری کوردیی خۆی، واتە ئاگاییبوون لە ستایلەکانی شیعر و لە قۆناخەکانی و لە ساتەوەختێک کە شیعر دەبێتە ڕەخنەگر و واعیزێکی کۆمەڵایەتی و ساتەوەختێکی تر کە دەبێتە چەک و دەچێتە سەنگەرەوە و بەرگریی لە بوون و مانەوە دەکا ... هەروەها ناسینەوەی شیعری کوردیی پێوەندیی بە ناسینەوەی ئەو ڕایەڵی کاریگەرییەوە هەیە کە شیعری میللەتانی دەوروبەر لەسەر شیعری کوردیی هەیبووە و ئاخۆ ئەو پێ کاریگەربوونە تا کوێ بووە و تا چەند ڕۆڵی لە تازەگەرییەکانی شیعری کوردیدا بینیوە.

پ/ چۆن ئیحای نێو دەقەکانت بە رۆشنبیریی کۆمەڵایەتیەوە دەبەستیتەوە، ئایا دنیابینی دەق پەیوەندی بە دنیابینی ئەو دەستەو چینە دیاریکراوەوە هەیە، کە نووسەر بە یەکێك لە تاکەکانی دەژمێردرێت؟

_ ئەو ژینگەیەی کە نووسەری تێدا دەژی ڕۆڵی گرینگی لە دروستبوونی کەسێتیی تێکستەکەیدا هەیە، ئەمەش لە نووسەرێکەوە بۆ نووسەرێکی دی و لە ژینگەیەکەوە بۆ ژینگەیەکی تر دەگۆڕێ و قسەی جیاواز هەڵدەگرێت. پێموایە ئەوەی کە دواجار ئێمە دەیخوێنینەوە نووسینێکە کە مەرج نییە ئێمە بزانین نووسەرەکەی لە چ ژینگەیەکدا ژیاوە و سەر بە کام دەستە و چینە، بەڵکو ئەوەی مەبەستە ئەوەیە کە ئایا ئەو تێکستە تا چەند ڕاماندەگرێ و تا چەند جوانیی و مانای بەرهەم هێناوە و تا کوێ سەرسامان دەکا و بیرمان پێ دەکاتەوە. من بۆ

خۆم حەز دەکەم بزانم نووسەرێکی داهێنەر چۆن ژیاوە و ئەزموونەکانی لە ژیاندا چی بوون، بەڵام هێندەی عەودالّی خوێندنەوەی تێکستەکەیم و هێندەی لە تێکستەکەی ڕادەبینم چیم پێ دەڵێ و لەگەڵ خۆیدا دەمبات، هێندە پێم مەبەست نییە بەدوای ئەوەوە بم کە سەر بە چ چین و توێژێکی کۆمەڵایەتی بووە. ئەوەش دەزانم کە نووسەرێکی داهێنەر کاتێک یادەوەرینامەی خۆی دەنووسێتەوە هێندەی مەبەست لە نووسینەوەی ئەو یادەوەرینامەیە پێوەندی بە ئەزموونی نووسینی خۆی و بەرهەڵداکردنی چەند نهێنیگەلێکی تایبەت بەو ئەزموونەیەوە هەیە، هێندە مەبەستی لەوە نییە کە ژیاننامەی خۆی بگێڕێتەوە. بە کورتی ئێمە وەک خوێنەر تێکستێک دەخوێنینەوە کە ڕاماندەگرێت و قەلەقمان دەکا و دەمانترسێنێت... کەم نین ئەو ڕۆمان و شیعر و شانۆنامە جوانانەی کە لە گەرمەی باهۆزی واقیعییەتی سۆسیالیستیدا نووسراون و نووسەرانیشیان سەر بە چین و توێژی کۆمەڵایەتیی دیاریکراون کەچی تا ئێستاش لە زەینماندا دەژین و دونیای داهێنانیان لا جوان کردووین، کەمیش نین ئەو دەقە لاواز و کەمخوێنانەی کە لەپاڵ هەمان تەوژم و جووڵانەوە چینایەتی و نەتەوەییە شۆڕشگێڕییەکاندا نووسراون و کەچی هەر لە ساتەوەختی لەدایکبوونیاندا مردار بوونەتەوە.

پ/ ئایا نووسینی ئیبداعی ئەوەیە کە (خوێنەر/وەرگر) دەخاتە ژێر کۆنترۆڵی خۆی و ئاراستەکانی دیاری دەکات، یان فەزایەکە ئازاد.. لەنێوان دەسەڵاتی نووسەر و دەسەڵاتی خوێنەر چۆن سەیری ئیبداع دەکەیت؟

_ نووسینی ئیبداعی فەزایەکە کراوە و هەمیشە گەڕەکی بە خوێنەرێکی ئاکتیڤ و هۆشیارە کە لەگەڵیدا جۆرە ڕایەڵێکی پێوەندی و دیالۆگ و ناکۆکیی دروستبکا ... بەبێ بوونی ئەو جۆرە خوێنەرە کە ئەزموونێکی لەگەڵ خوێندنەوەدا هەیە و هەڵگۆزراوی کولتوورێکە کە پێی دەگوترێت کولتووری خوێندنەوە، شتێکی گرنگ لە نووسینی داهێنەرانە کەم دەهێنێ و دواجار ناتوانێت وەک پێویست خاوەن کاریگەری و بەرهەمهێنەری جوانیی و خوڵقێنەری ئەو مانایانە بێت کە تێکستێک دەیەوێت وەک تێکستێکی ئیبداعی بەرهەمهێنەری بێت. کێشەکەش لەوەدایە تێکستی جوان لە دونیایەکی ئاوهادا چەند دوژمنی بۆ پەیدا دەبێ و بە ناوی ڕەخنەوە هەوڵی ناشیرینکردنی دەدرێت، هێندەش لای خوێنەری ناهۆشیار و پاسیڤ لە جۆرە پێ سەرسامبوونێکی ساتەوەختیدا ئەوق دەبێ و دەمرێت. خوێنەری هۆشیار هەمدیس لە کتێبەکاندا دونیا ڕۆدەنێتەوە و جوانیی بەرهەم دێنێتەوە. تێکستی داهێنەرانە بێ خوێنەرێکی لەوجۆرە پەی بە جوانییەکانی نابرێ و لە سنووری سەرسامبوونێکی ساتەوەختیی و جۆرە چێژ و خۆ خلافاندن و دڵنیابوونێکی هەرزاندا کورت دەبێتەوە، ئەوە لە کاتێکدا کە ڕایەڵی پێوەندی نێوان نووسەر و خوێنەر پێوەندییەکی بەرامبەرە و تێهەڵکێشی یەکدین و یەکتر تەواو دەکەن.

پ/ خوێنەر و نووسەر چۆن یەکتر تەواو دەکەن، وەك هاوبەشی لە داهێناندا یان وەك ئەوەی یەکەم دەبێتە پاشکۆی دووەم؟

_ وەک پێشتر ئاماژەم پێدا دەقێکی داهێنەرانە تەنها لەمیانەی خوێندنەوەیەوە جوانییەکانی هەڵدەگۆزرێن، کەنزەکانی ژێر

ئەرزە ڕەقەڵان و بیابانییەکانی کەشف دەبن ... دەقێکی داهێنەرانە خوێنەر بەرەو دۆزینەوەی جوانی و کەشفکردنی دونیای تر دەبات و ئەو شتانە وەدیاردەخات کە لە دەقەکەدا نەگوتراون یان بە نەگوتراویی جێهێڵراون. دەق فەزایەکە کە خوێنەر ممارەسەی ئازادی خۆی لە بەرهەمهێنانی مانا و دۆزینەوەی دونیای تردا تێدا دەکات. خوێنەر لە دۆخێکی ئاوهادا نابێتە پاشکۆی دەق و تەنها بە گوتراو و ناسراو و هەبووەکانەوە داناسەکنێت.

پ/ ساتەوەختی شیعری چۆن لای تۆ درووست دەبێت، پەیوەندییەکانی ئەو ساتەوەختە بە مەکان و زەمانەوە چییە؟

_ ناتوانم دروستبوونی ئەو ساتەوەختە بە شێوەیەکی کۆنکرێتیی دیاری بکەم و پێوەندییە زەمانیی و مەکانییەکەی دەستنیشان بکەم، هێندە هەیە پێشوەخت کە ڕەنگە کاتێکی زۆر یان کەم بخایەنێت، هەست بەو بەرکەوتنەم بە لەحزەی شیعرنووسینەوە دەکەم و دەتوانم دوور بەدوور مەودا و فۆرم و ئاراستەکانی بناسمەوە، ئیتر نازانم لەو ماوەیەدا کاممان ئیش لە کاممان‌دا دەکەین، کامیان ئەویترمان پڕ دەکات لە ترس و دردۆنگیی، تەنانەت سروشتی تام و بۆن و سنوورەکانی نێوان تام و بۆن چێژەکان تێکدەڕژێن و شادمانیی تامی غەم دەدا و غەمیش لێوانلێو دەبێت لە شادمانیی، بە کورتیی دەبمە خۆمێک جیاواز لە منی ڕۆژە ئاسایی و پێوەندییە هەڕەمەکییەکان. تا زاهیدێک گوتەنی ساتێک دێ و پەنجەرەی ژوورەکەم دەکەمەوە و دەبینم دونیا گۆڕاوە .... لەڕاستیدا نازانم ئەوەی گۆڕاوە منم یان دونیا، نازانم ئاخۆ من جادووم لە دونیا کردووە یان شیعر لە من.

پ/ شیعر پێوەندی بەو (من)ە وەیە کە هایدگەر بە بوونی رەسەن ناوی دەبات واتە بوونێك کە هەست بە تاکێتی خۆی دەکات و لەوانی دیکە دابڕاوە، بەرانبەر بە بوونێك کە بە بوونی ساختە ناوزەد کراوە، بوونێك کە دەکەوێتە ژێر کاریگەری کۆمەڵێك کارتێکەری دەرەکییەوە و واز لە هەڵبژاردنی خۆی دەهێنێ، ئایا بە بڕوای تۆ شیعری کوردی چەند ئەو بوونە رەسەنەی خۆی بەرجەستە کردووە؟

ـ بوونی ڕەسەن بەو چەمکە هایدگەرییە واتە خۆدۆزینەوە و لە خۆ حاڵی بوون. لەڕێی تێگەیشتن و لە خۆحاڵیبوونەوە تاک دەتوانێت بوونی خۆی لە جیهاندا بەرجەستەبکات. ئەو لەخۆحاڵیبوون و لە بوون تێگەیشتنە پرۆسەیەکە کە تاک لە ڕێگای دیالۆگ و لەمیانەی ئەو جیاوازییانەوە کە دیالۆگ دەخوڵقێنێ لە خۆی تێدەگا و بوونی ڕەسەنی خۆی دادەمەزرێنێ، لە ماهییەتی بوونی خۆی لە دونیادا تێدەگا و لەمیانەی داهێنانەوە (شیعریش وەک کایەیەکی داهێنان) خۆی تێدا بەرجەستەدەکات. ئەم پرۆسەی لەخۆتێگەیشتنە وەک خودێکی ڕەسەن کە بوونی خۆی دادەمەزرێنێت، هیچ نییە جگە لە گەڕانێکی ئەنتۆلۆگییانەی بەردەوام بۆ جیاوازی و تێپەڕاندن و قایلنەبوون و نادڵنیایی و ڕەتکردنەوە. لەڕاستیدا ئەم پرسە بەو مانا هایدگەرییەی دەمانخاتە بەردەم نائومێدییەکی گەورە و گومانگەلێکی جیدیی و ڕاچڵەکینێکی قووڵەوە بەرامبەر کایەی داهێنان و ڕۆشنبیری خۆمان و لەوەی کە تا ئێستا لەو پانتاییە ڕۆشنبیرییەماندا بەرهەم هاتوون، دەمانخاتە گومانەوە بەرامبەر پشکی ڕۆشنبیریی ئێمە لە ئیشکردن لە ڕووبەرێک و لە

دونیایەکدا کە تا ئێستا نەک هەر بە لای لێ تێگەیشتنیدا تێنەپەڕیوە و وەک بوونێکی ڕەسەن خۆی بەرجەستە نەکردووە بەڵکو لە ئەجێندای خۆشیدا ئافەرۆزی کردووە، دەمانخاتە بەردەم گومانی قووڵەوە بەرامبەر شیعر و ماناکانی داهێنان لە دونیای ئێمەدا و سەرجەم میراسی کولتووریی و ڕۆشنبیریمان دەخاتە ژێر پرسیار.

پ/ هیچ ئامازەیەك بۆ ئەو پرسیارکردنە لە کولتووری کوردیدا بوونی هەیە، ئەگەر پرسیارکردن هەڵگری ئەو فەزایە بێت کە بەرەو گۆڕان و جیاوازیمان دەکاتەوە، ئایا کولتوورێك جورئەتی پرسیارکردنی تێدا بەدی نەکرێت پێتوایە بتوانێ بەشداری دونیای مۆدێرنە بکات؟

_ هیچ ئاماژەیەک بۆ ئەو پرسیارکردنە لە کولتووری ئێمەدا نییە، خۆ گەر هەشبێت ئەوا کاریگەرییەکەی زۆر کەمە. کۆمەڵگەی ئێمە لە بنەڕەتدا لەسەر فیکر و بەها و بونیادی دژ بە نوێگەری ڕاوەستاوە. بەشداربوون لە مۆدێرنە، لە بناخەدا بەشداربوونە لە دامەزراندنی سیستمێکی ڕۆنراو لەسەر ڕەتکردنەوەی دونیایەکی کۆن و هێنانەدی دابڕانێکی خودیی و کۆمەڵایەتیی و سیاسیی ڕیشەیی لە کولتووری باو.

* ئەم دیدارە لە گۆڤاری ڕامان، ژمارە 146 ی مانگی تەمموزی 2009 دا بڵاوبۆتەوە.